

УДК 94(477)

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/2.6>**Підшибякін С.В.**

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Полтавець Ю.С.

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

СТАТУС ОКРЕМИХ РАЙОНІВ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ: ВІЗІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ

Відтворено українські оцінки щодо проросійських виступів на Сході України, проголошення т. зв. «ДНР» та «ЛНР», а в цьому контексті показано ставлення громадсько-політичного середовища до статусу окремих районів Донецької і Луганської областей (ОРДЛО). Констатовано, що законодавче врегулювання особливого статусу ОРДЛО починаючи із 2014 р. стало предметом активних та почасти бурхливих внутрішньоукраїнських дискусій як насамперед у політичному секторі під час прийняття відповідних законів та постанов парламенту, так і на рівні ЗМІ та експертного середовища. Якщо у 2014–2015 рр. диспути відбувалися навколо потенційної загрози подальшої руйнації територіальної цілісності України шляхом внесення до Конституції норми особливого статусу частини Донбасу, окупованого РФ, то вже у 2018 р., з одного боку, йшлося про критику влади у зволіканні із визнанням РФ державою-агресором та нерішучості дій на зовнішньополітичній арені, а з іншого – у побоюванні політичних опонентів Президента щодо того, що глава держави, використовуючи чинник Донбасу, значно розширить та посилить власні повноваження напередодні Президентських виборів 2019 р.

Вивчено реакцію громадян України на проєкт «Новоросія». Стверджено, що в Україні середовища, наближені до тодішнього Президента П. Порошенка, сприймали «новоросійський» міф як виключно план, штучно створений російською владою для організації на території України дестабілізаційних центрів з метою подальшого розколу українських теренів та цілковитого знищення Української держави. Зі свого боку, для проросійських середовищ «Новоросія» була своєрідним «антиглобалістським проєктом «русского мира», спрямованим проти Заходу та характерних для нього ліберальних цінностей, які для слов'янського, окремого «русского» світу, були неприродними, якщо не неприйнятними. Однак як прозахідні, так і проросійські осередки були єдині в переконанні, що провал «новоросійської» стратегії був пов'язаний із недостатньою підтримкою його зі сторони російської влади.

Ключові слова: ОРДЛО, Україна, російсько-українська війна, «ДНР», «ЛНР».

Постановка проблеми. Статус ОРДЛО із 2014 року викликає бурхливі суспільні дискусії. Процес законодавчого врегулювання статусу частини окупованих територій Донбасу запущений 16 вересня 2014 р., коли Верховна Рада України на закритому засіданні ухвалила Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», який у ЗМІ одразу охрестили «Законом про особливий статус Донбасу» [1]. Законопроект про особливий статус частини Донбасу підтримали 277 народних депутатів України, за проведення амністії – 287 [2]. В українському політикумі ухвалений закон сприйняли неоднозначно.

Аналіз публікацій. Історіографія досліджуваної теми перебуває лише на стадії становлення, адже досі немає дослідження, в якому комплексно та цілісно розглядали б питання щодо проросійських виступів на Сході України, котрі відбувались навесні 2014 р., проголошення так званих «ДНР» та «ЛНР» та статусу ОРДЛО крізь призму візій українського суспільства, й подана стаття є однією з перших спроб у цьому напрямі.

Цілі статті. Мета статті – показати палітру думок українського експертно-політичного середовища щодо статусу ОРДЛО.

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та

Луганської областей» відзначено, що «цей Закон визначає тимчасовий порядок організації місцевого самоврядування, діяльності органів місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей з метою створення умов для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення правопорядку, конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для повернення жителів до вимушено залишених місць постійного проживання, їх реінтеграції, а також для відновлення життєдіяльності в населених пунктах у Донецькій та Луганській областях та розвитку територій» [2].

Такий порядок первісно запроваджувався на 3 роки і зокрема передбачав: «недопущення кримінального переслідування, притягнення до кримінальної, адміністративної відповідальності та покарання осіб – учасників подій на території Донецької, Луганської областей»; заборону «дискримінації, переслідування та притягнення до відповідальності осіб з приводу подій, що мали місце у Донецькій, Луганській областях»; «право самовизначення кожного жителя в окремих районах Донецької та Луганської областей щодо мови, яку вважає рідною, вибору мови спілкування, вільного користування російською та будь-якою іншою мовою у суспільному та приватному житті, вивчення і підтримки російської та будь-якої іншої мови, їх вільний розвиток і рівноправність»; призначення на 7 грудня 2014 р. позачергових виборів депутатів районних, міських, районних у містах, селищних, сільських рад, сільських, селищних, міських голів в окремих районах; неможливість дострокового припинення повноважень депутатів місцевих рад і посадових осіб, вибраних на цих позачергових виборах; запровадження особливого порядку призначення керівників органів прокуратури і судів, який передбачає участь органів місцевого самоврядування у вирішенні цих питань; можливість підписання Кабінетом Міністрів України, іншими центральними органами виконавчої влади з відповідними органами місцевого самоврядування угоди щодо економічного, соціального та культурного розвитку окремих районів; належність ініціативи стосовно укладення угоди щодо економічного, соціального та культурного розвитку окремих районів Донецької та Луганської областей відповідним органам місцевого самоврядування; надання державою підтримки соціально-економічного розвитку окремих районів Донецької та Луганської областей; сприяння органами виконавчої влади «розви-

тку в окремих районах Донецької та Луганської областей транскордонного співробітництва, спрямованого на вирішення спільних проблем розвитку, посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами, органами місцевого самоврядування окремих районів з адміністративно-територіальними одиницями Російської Федерації на основі угод про прикордонне співробітництво, що укладаються територіальними громадами, органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами у межах компетенції, встановленої законом»; створення в окремих районах Донецької та Луганської областей рішенням міських, селищних, сільських рад загонів народної міліції, на які покладається реалізація завдання з охорони громадського порядку в населених пунктах цих районів, координація їх діяльності здійснюється відповідною сільською, селищною, міською главою, а самі загони утворюються «на добровільних засадах із числа громадян України, які постійно проживають у відповідних населених пунктах окремих районів Донецької та Луганської областей» [1].

На думку тодішнього Президента України Петра Порошенка, ухваленням закону «Україна зробила крок до миру», а сам документ назвав «інструментом, який дозволяє розпочати політичну реалізацію програми з впровадження миру» [3]. Водночас, на думку глави держави, питання особливого статусу окремих районів Донецької та Луганської областей було «де-факто елементом децентралізації з повним і безумовним дотриманням суверенітету, територіальної цілісності і незалежності нашої держави, з гарантованою належністю державі всіх основних атрибутів, включаючи зовнішню, безпекову, правову політику» [4]. Втім парадоксально, що прийняття законопроекту стало можливим завдяки підтримці не лише пропрезидентських сил, але якраз відвертих ідейно політичних опонентів П. Порошенка: за законопроект проголосували депутати фракцій Партії регіонів і УДАРу, групи «Економічний розвиток» та «Суверенна європейська Україна» Ігоря Єремєєва, а також депутати від Комуністичної партії України та позафракційні мажоритарники, які входили до «пулу» Президента [5].

Так, на думку лідера фракції «Удар» Віталія Кличка, прийняття закону про особливий статус частини Донбасу було важливим етапом задля досягнення повноцінного миру на Сході України, однак втілення законодавчих норм у життя повинне бути введене лише тоді, коли на окупованих

територіях був би встановлений мир та українська влада.

Голова парламентського комітету з питань місцевого самоврядування, позафракційний «екс-регіонал» Давид Жванія також вважав прийнятний закон механізмом, який, попри свою неоднозначність, міг би розпочати мирний процес на Донбасі, тим паче, що всі положення, закладені в документі, можна провести лише в разі складення зброї проросійськими бойовиками.

Зрештою, один із лідерів «Партії Регіонів» Борис Колесников зауважив, що також підтримав законопроект як одну із можливостей мирним шляхом врегулювати протистояння на Донбасі, а всіх критиків документів із парламенту закликав скласти мандат та піти на фронт [6].

Між тим, фракція «Батьківщина», ВО «Свобода», «Громадянська позиція» Анатолія Гриценка та очільник «Радикальної партії» Олег Ляшко категорично відмовилися приймати цей законопроект.

Зокрема, лідер «Батьківщини» Юлія Тимошенко 16 вересня 2014 р. під час брифінгу в день голосування за законопроект у ВРУ заявила, що «закони про спеціальний статус Донбасу не принесуть мир, а стануть плацдармом Путіна для подальшого завоювання України». Вона також зауважила, що «їй соромно за те, що парламент після Революції Гідності та трагічної боротьби патріотів на фронтах Донбасу так принизливо та безславно здав Україну. Вона додала, що партія «Батьківщина» не дала жодного голосу для ухвалення цих ганебних законів». Водночас Ю. Тимошенко розкритикувала й закриті голосування за законопроект, запевняючи, що «більшість депутатів Верховної Ради сховалися за таємним голосуванням, коли зраджували і здавали Україну для того, щоб їхні прізвиська були невідомі суспільству. Це ще одне підтвердження того, що робилася для України чорна справа» [7].

Ще один представник «Батьківщини» Андрій Шевченко заявив, що ухвалення законів про, як він висловився, «легалізацію ДНР і ЛНР» було «протягнуто» з порушенням процедури, а тому таємне голосування за них було незаконним [2].

Зрештою, нардепи «Батьківщини» Іван Кириленко, Юрій Одарченко та Роман Ілик зареєстрували у ВРУ постанови про скасування ухвалених 16 вересня 2014 р. на закритому засіданні Верховної Ради «законів про особливий статус Донецької та Луганської областей та про недопущення покарання терористів». У пояснювальних записках до проєктів постанов зазначається, що на

закритій частині пленарного засідання ВР відбулося голосування із грубими порушеннями Конституції України та Закону України «Про Регламент Верховної Ради України». «Голосування відбулося за допомогою електронної системи для голосування у таємному режимі. Таким чином була прихована інформація щодо персонального голосування кожного депутата, що ставить під сумнів достовірність результатів голосування та порушено принципи відкритості роботи Верховної Ради України», – наголосили автори постанов [8].

У таборі націоналістів із ВО «Свобода» документ назвали «оголошенням Україні капітуляції у війні», а лідер «свободівців» О. Тягнибок запевняв, що його фракція «не дала жодного голосу» за законопроект «про особливий режим» [6].

«Національною ганьбою та капітуляцією перед Путіним» назвав закон про особливий статус Донбасу й лідер «радикалів» О. Ляшко. На думку цього нардепа, прийняті в «таємному режимі рішення Порошенка» щодо Донбасу не лише не «принесуть мир в Україну», а, навпаки, призведуть до «втрати української і війни на українській землі» [9].

Народний депутат України А. Гриценко також виступив із критикою ухвалення законопроекту, стверджуючи, що документ прийняли із грубими порушеннями: «Такого в Раді ще не було. Янукович відпочиває. Табло було мертвим, ніхто з депутатів не міг бачити, хто і як голосує» [10].

Врешті, позафракційна народна депутатка Анжеліка Лабунська прирівняла ухвалення 16 вересня 2014 р. закону про особливий статус частини Донбасу із голосуванням у ВРУ за «диктаторські закони» від 16 січня 2014 р., іронізуючи, що останні були ухвалені навіть більш демократично: «у січні журналісти могли фіксувати «ручне» голосування тодішньої пропрезидентської більшості за суперечливі закони про посилення покарання для учасників вуличних демонстрацій. У вівторок зранку до ложі преси не допустили жодного журналіста, стенограма першої частини засідання не велася, а на парламентському табло не показали детальні результати голосування за президентські законопроекти по фракціях» [6].

Лунала критика на адресу прийнятого закону і з-поза меж парламенту. Тодішній очільник Донецької ОДА Сергій Тарута запевняв, що ухвалення документа було «зрадою воїнів, які вже загинули на фронті», і зазначив, що Україна повинна зажадати від Росії ясних гарантій з контролю за кордо-

ном і лише тоді говорити про мирний план урегулювання ситуації на Сході [11].

А Об'єднання «Самопоміч» на чолі із мером Львова Андрієм Садовим ініціювало скасування закону про особливий статус Донбасу, аргументуючи це тим, що, на думку членів Об'єднання, «прийняття Закону «Про недопущення переслідування та покарання осіб-учасників подій на території Донецької та Луганської областей» та Закону «Про особливий порядок самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей» на закритому засіданні Верховної Ради України порушує Конституцію України та засадничі принципи діяльності законодавчого органу у демократичному суспільстві». «Закон «Про недопущення переслідування та покарання осіб-учасників подій на території Донецької та Луганської областей» є таким, що принижує національну гідність українців та пам'ять про тих, хто поклав своє життя, захищаючи територіальну цілісність України» [12].

Різні оцінки лунали і в медіакластері. Наприклад, у газеті Конгресу українських націоналістів «Нація і держава» запевняли, що «пропутінський» закон про особливий статус Донбасу було ухвалено завдяки тим, які «доклали рук до знищення українства на Донбасі, до його етноциду», зробивши свідомих українців на Сході України «заручниками на власній землі», і водночас передбачаючи амністію та легітимізацію для «терористів та агентури ФСБ» [13].

«Великою ганьбою для всієї України» назвала підтримку в парламенті двох законів, «які стосуються статусу окупованих територій Донбасу та амністії сепаратистам» журналістка «Високого замку» Наталія Балюк. На її думку, «на поталу амбіціям і апетитам Путіна українська влада піднесла агресору як ритуальні жертви тих патріотичних українців, які живуть на окупованих путінськими бандитами територіях і які стали їхніми заручникам» [14].

На думку журналістки та письменниці Марини Данилюк-Ярмолаєвої, що була опублікована на порталі Zaxid.net, результатом подальшого втілення в життя закону про особливий статус Донбасу може бути ситуація, гірша за Придністров'я: «Буде багато бандоугруповань, руїни на десяток років і масовий відтік проукраїнських, активних донбасян, які поїдуть шукати кращої долі по світу» [15].

Водночас на порталі «Української правди» журналіст Олексій Братушак зазначив, що 16 вересня 2014 р. ВРУ «напрацювала на кілька криміналь-

них справ», порушивши як процесуально умови проведення закритого засідання і організації голосування, так і підробку самого тексту законопроекту [16].

Врешті, «особливо небезпечним статусом» на сторінках газети «День» назвали можливий особливий статус для тих східних регіонів «де владу за допомогою російських військових та спецслужб захопили озброєні бандити», що означало би «фактичну капітуляцію на Донбасі» [17].

Дещо інакше оцінювали перспективи «особливого статусу Донбасу» на сторінках «Комсомольської правди в Україні». В газеті відзначали, що документ міг би стати першим кроком до настання миру на Сході України та початку діалогу між Україною та т. зв «ДНР» та «ЛНР», а то і механізмом впливу на політику Кремля. Водночас на шпальтах видання допускали, що ситуація може і не покращитися, навпаки, легітимізація «автоматчиків» на Донбасі могла би загострити ситуацію в регіоні, а запровадження «особливих повноважень» для однієї частини України, ймовірно, викликало би непорозуміння з іншими її частинами [18].

У той же момент журналіст тижневика «2000» С. Бурлаченко допустив, що насправді прийнятті законопроекти про особливий статус Донбасу та про амністію апріорі були нереальними для реалізації, і були внесені Президентом до парламенту лише з однією метою – продемонструвати насамперед західним союзникам готовність офіційного Києва виконувати свої зобов'язання, і спрямувати головні звинувачення у загостренні ситуації на Сході України на сторону противника – РФ та проросійських терористів т. зв. «ДНР» та «ЛНР». Відповідно, журналіст відкидав й думки щодо того, що «особливий статус Донбасу» може призвести до «придністровського сценарію», адже це було не вигідно як українській стороні, так і стороні сепаратистів [19].

Розділилися щодо цього питання й думки експертів. На думку економіста І. Кромченка, закон «про особливий статус Донбасу» був хорошою можливістю досягнути стабільного миру в регіоні, що врятувало би й економіку, в чому мала би бути зацікавлена не лише Україна, але й т. зв. «керівництво» «ДНР» та «ЛНР».

Натомість політолог В. Небоженко, навпаки, стверджував, що такі де-факто поступки на користь проросійських сепаратистів «збільшать їхні апетити», що ще більше загострить ситуацію на фронті, яка надалі загрожуватиме повномасштабним наступом проти України. Подібно вважав

доктор економічних наук М. Шутов, який стверджував, що прийнятий 16 вересня 2014 р. закон не буде сприйматися ані військовими у зоні АТО, які чекають від української влади більш рішучих дій, ані стороною противника, який очікуватиме від України більшої поступливості, якщо не повної здачі своїх інтересів. У результаті, на його переконання, за таких обставин ескалація протистояння на Сході України не лише не вирішиться, а навпаки зросте [20].

Водночас В. Горбулін був впевнений, що завдяки закону щодо особливого статусу Донбасу Україна змогла дещо «збити» російський темп, кураж і драйв у провокуванні збройної кризи на території України та змусила перейти Кремль до затяжної гри навколо статусу-кво [21].

На переконання Г. Перепелиці, теза про «особливий статус Донбасу» стала певною пасткою для української сторони та Президента України П. Порошенка зокрема. На думку експерта, на жаль, вона була нав'язана Україні Росією в контексті Мінського переговорного процесу, в контексті якої ситуація на Сході України розглядалася в руслі внутрішньоукраїнського протистояння, у якому постраждалою стороною сприймалася, за інспірацією Кремля, саме «донбаська сторона», якій у зв'язку із цим як «компенсація Києва», мовляв, передбачалися особливі преференції, які у разі повного втілення та реінтеграції Донбасу на платформі мінського формату перетворили би Україну замість унітарної держави на конфедерацію [22].

Зрештою, політолог О. Радчук назвав закон про особливий статус Донбасу документом, «який може раз і назавжди докорінно змінити територіальний устрій нашої держави та призвести до чергових тектонічних геополітичних змін у світі». Водночас експерт зауважував, що, оскільки закон передбачає зміни до Конституції України, його втілення в життя буде значно розтягнене в часу та супроводжуватиметься складнощами навіть під час прийняття на його основі законодавчих рішень, не говорячи вже про напруження на рівні українського суспільства [23].

І справді, неоднозначне ставлення до документа серед різних частин суспільства в Україні зберігалось. І це незважаючи на те, що 17 березня 2015 р. голосами 265 народних депутатів України (жоден із представників «Опозиційного блоку» не проголосував «за») було прийнято Закон України «Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луган-

ської областей», яким зауважувалося, що такий особливий порядок мав вступити в дію лише «з дня набуття повноважень органами місцевого самоврядування в окремих районах Донецької і Луганської областей, вибраними на позачергових виборах, проведених відповідно до Конституції України, цього та інших законів України, з додержанням засад загальних, рівних, вільних і прозорих виборів, а також публічності та відкритості виборчого процесу як основних принципів виборчого права, встановлених Конституцією України та міжнародними договорами України, що закріплюють загально визнані міжнародні стандарти забезпечення прав людини і є частиною національного законодавства України, у тому числі з обов'язковим дотриманням стандартів ОБСЄ щодо проведення демократичних виборів», зокрема із забезпеченням «виведення усіх незаконних збройних формувань, їх військової техніки, а також бойовиків та найманців з території України», «дотримання принципів політичного плюралізму і багатопартійності, рівності прав і можливостей участі у виборчому процесі», «дотримання гарантій вільного волевиявлення та таємного голосування, виборчих прав внутрішньо переміщених осіб, які були змушені покинути місце проживання в окремих районах Донецької та Луганської областей» тощо [24].

Цього ж дня фракціями коаліції («Блок Петра Порошенка» (БПП), «Народний фронт» (НФ), Об'єднання «Самопоміч», «Радикальна партія Олега Ляшка», ВО «Батьківщина») було підтримано Постанову ВРУ «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями» (280 – «за»), «в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування до моменту виведення всіх незаконних збройних формувань, російських окупаційних військ, їх військової техніки, а також бойовиків та найманців з території України та відновлення повного контролю України за державним кордоном України» [25]. Це дозволило поширити на ці території дії Закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», прийнятому у другому читанні 15 квітня 2014 р. щодо анексованого Криму [26]. Водночас 17 березня 2015 р. ВРУ проголосувала й за Постанову «Про визначення окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування» («за» – 296), яким затверджувався повний перелік районів і населе-

них пунктів, в яких запроваджується особливий порядок місцевого самоврядування [28].

Однак такі заходи не зменшили «градусу напруги» дискусій навколо питання особливого статусу Донбасу. Хоч вищезгадані законопроекти та проекти постанов були прийняті п'ятьма фракціями коаліції, всередині неї в тому числі в питанні «донбаської проблеми» виник певний вододіл між БПП та НФ, з одного боку, та Об'єднанням «Самопоміч», «Радикальною партією Олега Ляшка», ВО «Батьківщина» – з іншого.

Зрештою, «гаряча точка» внутрішньоукраїнської суспільної напруги настала 31 серпня 2015 р. Цього дня Верховна Рада України у першому читанні розглядала питання прийняття змін до Конституції України щодо децентралізації влади. Голосування викликало серйозні сутички всередині самої коаліції – предметом конфлікту стало те, що законопроектом пропонувалося внести зміни та додати один із пунктів перехідних положень, які планувалося додати до тексту Основного Закону. Начебто саме цей пункт і стосувався надання так званого «особливого статусу» Донбасу. В результаті голосування законопроект було прийнято в першому читанні (265 – «за»: 115 – БПП, 69 – НФ, «Опозиційний блок» – 38, Об'єднання «Самопоміч» – 5; «Радикальна партія Олега Ляшка» – 0, ВО «Батьківщина» – 0, «Партія Відродження» – 11, «Воля народу» – 14) [29].

Після того, як депутати схвалили у першому читанні зміни до Конституції, мітингувальники під будівлею парламенту, оцінивши таке рішення парламентарів як зраду національних інтересів України, розпочали сутички із правоохоронцями, кидаючи димові шашки та намагаючись прорватися до зали ВРУ. В результаті протестувальниками було використано й вибухові пакети та бойову гранату, від вибуху якої загинуло четверо нацгвардійців та десятки людей зазнали поранень [28].

Тим часом разом із де-факто остаточним розпадом коаліції після серпневих подій 2015 р. зайшла в «глухий кут» і подальша реалізація закону про «особливий статус Донбасу». У жовтні 2017-го термін дії закону продовжено на рік, у жовтні 2018 р. – до 31 грудня 2019 р., а у грудні 2019 р. – до 31 грудня 2020 р. [29]. Втім через невиконання російською стороною умов пункту 4 статті 10 Закону особливий порядок місцевого самоврядування так і не був запроваджений.

Варто згадати про ще один документ – Закон України «Про забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими терито-

рїями в Донецькій та Луганській областях», відомий у ЗМІ як «закон про реінтеграцію», або «закон про деокупацію» [30]. Його народні депутати України схвалили у другому читанні та у цілому 18 січня 2018 р. (280 – «за»). Під час обговорення кілька разів наголошувалося, що цей документ визнає Росію агресором і окупантом. У остаточній версії згідно з попередніми рішеннями прибрали згадку про Мінські угоди [30].

Рада відмовилася включити до законопроекту поправку № 652 про денонсацію Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. Цю поправку відхилив комітет. Але її автор Олена Сотник із «Самопоміч» наполягла на голосуванні за поправку у сесійній залі. Поправка пропонувала прописати у законі, що Кабмін у місячний строк з дня набрання чинності законом має розробити та подати на розгляд ВР законопроект про денонсацію Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ. Нардепи відмовилися підтримати цю поправку [31].

У ЗМІ закон отримав різні оцінки. Наприклад, у націоналістичній газеті «Шлях перемоги» його називали дещо запізнілим, причому у виданні стверджували, що документ став наслідком не стільки успіхів української дипломатії, як бажання Кремля «спихнути назад» Україні окуповану частину Донбасу, утримання якої обходилась РФ значно більше, ніж Придністров'я, Абхазія чи Південна Осетія [32].

Політичний експерт О. Петровець на порталі «Українська правда» загалом наголошував на позитивних моментах прийнятого законопроекту, згідно із яким, з-поміж іншого, хоч і із запізненням, але все ж РФ визнається агресором і окупантом на законодавчому рівні, отже, це не тільки мало спростити роботу українських дипломатів та юристів у майбутніх судах, це мало зняти соціальну напругу: до цього часу Україна вимагала від світу такого визнання, але сама цього формально не робила. Водночас прийнятий закон мав би посприяти чіткішій координації силовиків та закріпити можливості використовувати ЗСУ на окупованих територіях за рішенням Президента та дозволом ВРУ, що поруч із законодавчим закріпленням фундаментального положення про Росію як окупанта відкривало шлях до більш ефективного як силового, так і дипломатичного протистояння [33].

У «Комсомольській правді в Україні» стверджували, що хоч закон назагал подавався в публічному дискурсі як «революційний», насправді

носив здебільшого декларативний характер, а його прийняття не означало автоматичного повернення Донбасу Україні, однак прописані у ньому норми могли би наблизити цей процес і принаймні теоретично були здатні посприяти «приборканню» російської військової агресії [34].

Водночас С. Бурлаченко на шпальтах тижневика «2000» іронічно зауважив, що прийнятий закон, який, з одного боку, означував РФ агресором, а з іншого боку, не містив радикальних, пропонуваніх у неприйнятих поправках норм щодо припинення з Росією торговельних відносин, введення воєнного стану на Донбасі чи розірвання дипломатичних відносин із РФ, по суті «зафіксував знамениту фразу Троцького «ні миру, ні війни» [35].

Закон потрапив у центр уваги й експертів. Директор Фонду «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва Ірина Бекешкіна насамперед представила свіжі дані опитування населення, водночас зазначивши, що стосовно окремих питань громадська думка вже кілька років надивовижу стабільна. «Наприклад, лише 18% українців нині, як і торік, схильні вважати, що мир на Донбасі можна встановити лише силовим шляхом, однак абсолютна більшість громадян України

переконана, що мир треба встановлювати шляхом компромісів. При цьому 49% вважають, що заради миру можна піти на компроміси, але не на всі», – зауважила Ірина Бекешкіна [36].

Таким чином, законодавче врегулювання особливого статусу окремих районів Донецької і Луганської областей (ОРДЛО) починаючи із 2014 р. стало предметом активних та почасти бурхливих внутрішньоукраїнських дискусій як насамперед у політичному секторі під час прийняття відповідних законів та постанов парламенту, так і на рівні ЗМІ та експертного середовища. Якщо у 2014–2015 рр. диспути відбувалися навколо потенційної загрози подальшої руйнації територіальної цілісності України шляхом внесення до Конституції норми особливого статусу частини Донбасу, окупованого РФ, то вже у 2018 р., з одного боку, йшлося про критику влади у зволіканні із визнанням РФ державою-агресором та нерішучості дій на зовнішньополітичній арені, а з іншого – у побоюванні політичних опонентів Президента щодо того, що глава держави, використовуючи чинник Донбасу, значно розширить та посилить власні повноваження напередодні Президентських виборів 2019 р.

Список літератури:

1. Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 45, ст. 2043. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18> (дата звернення 01.05.2020).
2. Рада проголосувала закони Порошенка про Донбасу. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/16/7037933/> (дата звернення: 01.05.2020).
3. Порошенко не побачив проблем з голосуванням його законів по Донбасу. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/16/7037981/> (дата звернення: 03.04.2020).
4. Доленосний день: ВР ухвалила закони про амністію бойовиків, особливий статус Донбасу та ратифікувала Угоду про асоціацію з ЄС. URL: <https://www.unian.ua/politics/985428-dolenosniy-den-vr-uhvalila-zakoni-pro-amnistiyu-boyovikiv-osobliviy-status-donbasu-ta-ratifikuvala-ugodu-pro-asotsiatsiyu-z-es.html> (дата звернення: 01.05.2020).
5. Порошенко заручився підтримкою комуністів і регіоналів свого закону про особливий статус Донбасу. URL: https://zaxid.net/poroshenko_zaruchivsyia_pidtrimkoju_komunistiv_i_regionaliv_svogo_zakonu_pro_osobliviy_status_donbasu_n1322531 (дата звернення: 03.05.2020).
6. Хоменко С. Новий порядок на Донбасі: Порошенко йде ва-банк. *BBC.com*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/09/140916_donbas_bills_sx (дата звернення: 03.05.2020).
7. Закони про особливий статус – це здача території Донбасу під протекторат РФ, – Тимошенко. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/zakoni_pro_osobliviy_status_tse_zdacha_teritoriyi_donbasu_pid_protectorat_rf_timoshenko_n1322645 (дата звернення: 03.05.2020).
8. «Батьківщина» вимагає скасувати закони про особливий статус Донбасу. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/batkivshhina_vimagaye_skasuvati_zakoni_pro_osobliviy_status_donbasu_n1322663 (дата звернення: 03.05.2020).
9. Ляшко: Решение Порошенко и Рады – это капитуляция перед Путиным. *Житомир.info*. URL: https://www.zhitomir.info/news_139059.html (дата звернення: 02.05.2020).
10. «Мені соромно за парламент», – Шевченко про голосування за статус Донбасу. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/16/7037937/> (дата звернення: 03.05.2020).
11. Карабан О. Люди, які захищали Донбас, сьогодні почуваються згвалтованими, – Тарута. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/lyudi_yaki_zahishhali_donbas_sogodni_pochuvayut_sebe_zvaltovanimi_taruta_n1322675 (дата звернення: 03.05.2020).

12. Слюсарчук Т. «Об'єднання «Самопоміч» ініціює скасування закону про особливий статус Донбасу. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/obyednannya_samopomich_initsiyuue_skasuvannya_zakonu_pro_osobliviy_status_donbasu_n1322656 (дата звернення: 01.05.2020).
13. Базелюк М. Заручники на власній землі. *Нація і держава*. 2014. № 38. 18 вересня. С. 1.
14. Балюк Н. Україна таки вибрала ганьбу! *Високий замок*. 2014. 16 вересня. URL: <https://wz.lviv.ua/blogs/128563-ukraina-taky-obrala-hanbu> (дата звернення: 01.05.2020).
15. Данилюк-Ярмолаєва М. Гірше за Придністров'я. *Zaxid.net*. URL: https://zaxid.net/girshe_zapridnistrovyua_n1322588 (дата звернення: 01.05.2020).
16. Братушак О. 16 вересня Рада напрацювала на кілька кримінальних справ. *Українська правда*. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/bratushchak/541c793a152f6/> (дата звернення: 03.05.2020).
17. Торба В. Особливо небезпечний статус. *День*. 2014. 17 вересня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/podrobici/osobливо-nebezpechniy-status> (дата звернення: 03.05.2020).
18. Рябоконт А., Галаджий Е., Сборщиков Н., Донбасс получил свой статус. *Комсомольская правда в Украине*. 2014. № 204. 17 сентября. С. 2.
19. Бурлаченко С. Новый особый порядок. 2014. № 38. 19–25 сентября. А2; А5.
20. Поможет ли закон об особом статусе Донбасса превратить перемирие в мир? *Комсомольская правда в Украине*. 2014. № 204. 17 сентября. С. 3.
21. Горбулін сумнівається, що Кремль ризикне вирішити «донбаське питання» прямою інтервенцією. *Дзеркало тижня*. URL: https://dt.ua/POLITICS/gorbulin-sumnivayetsya-scho-kreml-rizikne-virishiti-donbaske-pitannya-pryamoju-intervenciyeu-183111_.html (дата звернення: 01.05.2020).
22. «Особливий статус» Донбасу – це більше, ніж конфедерація, – Георгій Перепелиця. *UkrLifeTv*. URL: <http://www.ukrlife.tv/video/politika/osoblivii-status-donbasu-tse-bilshe-nizh-konfederatsiia-georgii-perepelitsia> (дата звернення: 01.05.2020).
23. Радчук О. Закон про особливий статус Донбасу: сценарії та наслідки. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/29/kolonka/aleksandr-radchuk/bezpeka/zakon-pro-osoblyvyj-status-donbasu-scenariyi-ta-naslidky>.
24. Закон України «Про внесення зміни до статті 10 Закону України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 17. ст.125. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256-19#n5> (дата звернення: 01.05.2020).
25. Постанова Верховної Ради України «Про визнання окремих районів, міст, селищ і сіл Донецької та Луганської областей тимчасово окупованими територіями». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015, № 17, ст. 128. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-VIII> (дата звернення: 01.05.2020).
26. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014, № 26, ст. 892. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 01.05.2020).
27. Стенограма пленарного засідання 31 серпня 2015 р. URL: <https://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/5961.html> (дата звернення: 01.05.2020).
28. У силовиків під ВР кинули бойову гранату: десятки поранених. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/08/31/7079630/> (дата звернення: 01.05.2020).
29. Закон України «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 45, ст. 2043. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1680-18> (дата звернення: 01.05.2020).
30. Закон України «Про забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 10, ст. 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення: 01.05.2020).
31. Балачук І. Рада ухвалила закон про реінтеграцію Донбасу. *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/01/18/7168749/> (дата звернення: 01.05.2020).
32. Пархоменко С. «Злити» Донбас, або Як оточення Президента підіграє Кремлю. *Нація і держава*. 2018. № 1–2. 10 січня. С. 8.
33. Петропек О. Закон про реінтеграцію Донбасу: не кажи «гоп», доки не перескочиш. *Українська правда*. 2018. 18 січня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2018/01/18/7168818/> (дата звернення: 01.05.2020).
34. Галаджий Е. Как Украине предлагали возвращать Донбасс: спорные статьи, которые не вошли в закон. *Комсомольская правда в Украине*. 2018. № 8. 19 января. С. 2.
35. Бурлаченко С. Будем жить по формуле Троцкого. 2000. 2018. № 4. 26 января – 1 февраля. А2.
36. Закон про реінтеграцію Донбасу: ризики та застереження – експерти. *Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва*. URL: <https://dif.org.ua/article/zakon-pro-reintegratsiyu-donbasu-riziki-ta-zasterezhennya-eksperti> (дата звернення: 04.05.2020).

Pidshibyakin S.V., Poltavets Yu.S. STATUS OF CERTAIN DISTRICT OF DONETSK AND LUHANSK REGIONS: VISION OF UKRAINIAN SOCIAL AND POLITICAL THOUGHT

Ukrainian assessments of pro-Russian demonstrations in Eastern Ukraine, the proclamation of the so-called “DPR” and “LPR”. It was stated that the legislative regulation of the special status of certain districts of Donetsk and Luhansk regions (ORDLO) since 2014 has been the subject of active and partly heated internal Ukrainian discussions both, first of all, in the political sector during the adoption of relevant laws and resolutions and expert environment. If in 2014–2015 the disputes revolved around the potential threat of further destruction of the territorial integrity of Ukraine by introducing into the Constitution the norm of special status of the Donbass occupied by Russia, then in 2018, on the one hand, it was a criticism of the authorities in delaying recognition of Russia, aggressor and indecision of actions in the foreign policy arena, and on the other – in the fear of political opponents of the President that the Head of State, using the factor of Donbass, will significantly expand and strengthen its powers in the run-up to the 2019 presidential election.

The reaction of Ukrainian citizens to the Novorossiya project has been studied. It is alleged that in Ukraine, circles close to then-President Poroshenko perceived the “Novorossiya” myth as solely a plan artificially created by the Russian authorities to create destabilization centers in Ukraine to further split Ukrainian territory and completely destroy the Ukrainian state. For its part, for pro-Russian circles, Novorossiya was a kind of “anti-globalization project of the “Russian world” directed against the West and its characteristic liberal values, which were unnatural, if not unacceptable, for the Slavic, separate “Russian” world. However, both pro-Western and pro-Russian cells were united in believing that the failure of the “new Russian” strategy was due to insufficient support from the Russian authorities.

Key words: ORDLO, Ukraine, Russian-Ukrainian war, DPR, LPR.